

Ангеліна Василів

(ПВШ м, 1 курс, Педагогічний інститут)

Т.К.Завгородня

(Наук.керівн. – д. пед. наук, професор)

Організація самостійної роботи учнів початкових шкіл в процесі навчання

У наш час рівень самостійності дитини має величезне значення як у навчальному процесі, так і в повсякденному житті загалом. Сьогодні у кожній школі, у кожному класі, незалежно чи це початкова, середня чи старша школа, вчитель зустрічається з такою проблемою як різний рівень знань дітей у класі. Якщо одна дитина знає таблицю множення досконало і з легкістю використовує її, то інша ще навіть і половини цієї таблиці може не знати. Тому вчителю на допомогу приходять такий метод роботи, як самостійна робота.

Самостійність у навчанні – це одна із важливих передумов оволодіння дітьми знань, умінь та формування навичок. Якщо вчитель буде правильно та регулярно застосовувати самостійну роботу, то це допоможе розвивати у дітей такі процеси як пам'ять, увагу, уяву, здатність критично, творчо мислити і в цілому формує у дітей таку рису як самостійність.

Проблемами організації самостійної роботи учнів займалися багато вчених. Перші з них це давньогрецькі вчені, такі як Аристос, Сократ, Платон, Аристотель. Вони глибоко і всебічно обґрунтували значимість добровільного, активного і самостійного оволодіння дитиною знаннями. Тому що саме така діяльність приносить дитині радість і задоволення і тим самим усуватиме пасивність з його боку у придбанні нових знань.

Їхніми наступниками були Мішель Монтень, Франсуа Рабле, , Томас Мор, котрі в епоху похмурого середньовіччя, в розпал процвітання в практиці роботи школи схоластики, догматизму і зубріння, на свій страх та ризик, все таки вимагали навчати дитину самостійності, виховувати у ній вдумливу, критично мислячу людину.

У XIX столітті російські педагоги М. І. Карєєв, Н. І. Рожков, М. Г. Тарасов та інші наполегливо пропагували і впроваджували різні види самостійних робіт.

Революціонери-демократи А. І. Герцен, Н. І. Добролюбов, Д. І. Писарєв, М. Г. Чернишевський та інші, формуючи дидактичні положення, вимагали: викладання повинно бути конкретним, наштовхувати учнів на самостійні роздуми.

Після Великої Жовтневої революції постало завдання - розвиток самостійності учня при його навчанні, так як було потрібно виховання активного будівника соціалізму.

Вчителі та методисти того часу стали виконувати ці вимоги, внаслідок чого в 30-50-і роки з'явилися цінні рекомендації щодо організації самостійних того часу стали виконувати ці вимоги, в результаті чого у 30-50-і роки з'явилися цінні рекомендації з організації видів самостійної роботи, по спільній діяльності вчителя та учнів.

Великий внесок у розвиток самостійної роботи зробив І. Т. Огородніков, який рекомендував такі види поєднання діяльності вчителя і діяльності учнів:

- вчитель сам не викладає матеріал, а лише організовує самостійну роботу учнів над його вивченням;

- вивчення нового матеріалу починається повідомленнями учнів;

- вчитель зупиняється тільки на основних питаннях, а другорядний матеріал учні вивчають самостійно;

- вчитель дає лише введення до теми, а учні під його керівництвом самостійно вивчають весь матеріал.

Його рекомендації є актуальними і у наш час.

Р.М. Мікельсон під самостійною роботою розумів «виконання учнями завдань без всякої допомоги, але під наглядом вчителя» [4].

Г. М. Муртазін розрізняє п'ять ознак самостійної роботи:

1) виконання за завданням вчителя;

2) у спеціально відведений час;

3) працюють всі учні;

4) робота виконується без безпосередньої участі вчителя;

5) пізнавальна діяльність включає як розумові так і моторні дії.

М.А. Данилов основним критерієм самостійної роботи вважає, що дозвіл учнями пізнавальних завдань, проблемних ситуацій. Завдання, вважає він, «спонукає учнів до самостійної роботи, служить початковим моментом їх розумового процесу» [1].

Б.П. Єсіпов (60-ті рр.) визначив самостійну роботу як «таку роботу, яка виконується без безпосередньої участі вчителя, але за його завданням у спеціально наданий час, при цьому учні свідомо прагнуть до поставленої мети завданням, використовуючи свої зусилля і виражаючи результат розумових і фізичних дій» [2].

У його розумінні самостійна робота характеризується такими ознаками як:

· наявність завдання вчителя;

- наявність часу для виконання;
- наявність результату у вигляді усних, письмових робіт;
- необхідність розумової напруги.

Отже, ми можемо побачити, що кожен вчений вкладав у поняття «самостійна робота» щось своє.

Під *самостійною навчальною роботою* розуміють будь-яку, організовану вчителем, активну діяльність учнів, спрямовану на виконання визначеної дидактичної мети в спеціально відведений для цього час: пошук знань, їх осмислення, закріплення, формування та розвиток умінь і навичок, узагальнення та систематизацію знань. Як дидактичне явище, самостійна робота, з одного боку, є навчальне завдання, яке повинен виконати учень, з другого – форма вияву відповідної діяльності: пам'яті, мислення, творчого відображення, поглиблення та розширення сфери дії раніше отриманих знань [3].

Дослідження вчених-педагогів, зокрема П.І.Підкасистого, та психологів дозволяють встановити чотири рівні самостійної продуктивної діяльності учнів:

1. *Копіюючі дії учнів за заданим зразком.* Ідентифікація об'єктів та явищ, їх розпізнавання шляхом порівняння з відомим зразком. На цьому рівні здійснюється підготовка учнів до самостійної діяльності.

2. *Репродуктивна діяльність*, пов'язана з відтворенням інформації про різні властивості навчального об'єкта. На цьому рівні вже починається узагальнення прийомів та методів пізнавальної діяльності.

3. *Продуктивна діяльність* самостійного застосування набутих знань для вирішення завдань, які виходять за межі відомого зразка і потребує здатності до індуктивних та дедуктивних висновків.

4. *Самостійна діяльність*, що виявляється в переносі знань при вирішенні завдань в істотно нових ситуаціях, складанні нових програм прийняття рішень, виробленні гіпотетичного аналогового мислення. Завдання вчителя — довести якомога більше дітей до четвертого рівня самостійності [5].

Виходячи з рівнів самостійної діяльності учнів, можна запропонувати деякі вимоги до її організації:

- незалежно на якому рівні виконується самостійна робота, будь-яка з них має конкретну мету;
- кожен учень повинен знати порядок і прийоми виконання роботи;
- самостійна робота відповідає навчальним можливостям учня, а ступінь складності задовольняє принцип поступового переходу від одного рівня

самостійності до іншого, забезпечуючи поєднання різних видів самостійної роботи;

- самостійна робота призначена для розвитку пізнавальних здібностей, творчого мислення, ініціативи в прийнятті рішення.

Якщо говорити про класифікацію видів самостійної роботи, то особливо «популярною» серед дидактів і методистів виявилася класифікація видів самостійної роботи, заснованих на джерелах знань.

1. *Робота з книжкою.* Це робота з текстом та графічним матеріалом підручника: переказ основного змісту тексту; складання плану відповіді за прочитаним текстом; короткий конспект тексту; пошук відповіді на раніше поставлені до тексту завдання; аналіз, порівняння, узагальнення й систематизація матеріалу кількох параграфів. Робота з першоджерелами, довідниками, науково-популярною літературою, конспектування та реферування прочитаного.

2. *Вправи:* тренувальні, відтворюючі і за зразком, складання завдань та запитань і їх розв'язання, рецензування відповідей інших учнів, оцінка їх діяльності, вправи, спрямовані на вироблення практичних умінь та навичок.

3. *Розв'язання різноманітних завдань та виконання практичних і лабораторних робіт.*

4. *Різнманітні перевірочні самостійні роботи, контрольні роботи, диктанти, твори.*

5. *Підготовка доповідей та рефератів.*

6. *Виконання індивідуальних та групових завдань.*

7. *Домашні лабораторні дослідження та спостереження.*

8. *Технічне моделювання та конструювання [3].*

Кожен з цих видів самостійної роботи можна використовувати на всіх рівнях самостійної діяльності учнів.

Отже, ми побачили, що роль самостійної роботи учнів на уроках є надзвичайно важливою. І надалі вона, безперечно, буде зростати. Адже в сучасному світі, нам потрібно виховати людину, яка здатна самостійно осмислювати ситуацію, знаходити з неї виходи, раціонально розв'язувати поставлені перед нею задачі та труднощі.

На даний час існує 8 основних видів самостійної роботи, які вчитель може використовувати на чотирьох рівнях цієї ж самостійної діяльності учнів.

Я планую і в подальшому опрацьовувати дану тему, а саме під час написання дипломної та магістерської робіт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилов М.А. Теоретичні основи навчання і проблема виховання пізнавальної активності і самостійності учнів / / Питання виховання пізнавальної активності й самостійності школярів. - Казань, 1982.
2. Єсіпов Б.П. Самостійна робота учнів на уроках. - М., 1991. - 315 с.
3. Зайченко І.В. Педагогіка, підручник. – Київ: Освіта України, 2006. – 528 с.
4. Мікельсон Р.М. Про самостійної роботи учнів. -М.: Учпедгиз, 1993. - 176 с.
5. Підкасистий П.І. "Самостійна пізнавальна діяльність школярів у навчанні." - М, 1990.
6. <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/546>.
7. http://pidruchniki.com/17211017/pedagogika/organizatsiya_samostiynoyi_roboti_u_chniv_urotsi#59.